

Kenen »väärinkäsityksiä» ja kuinka »aito ristiriita»?

Virittäjän toimitus on ystävällisesti suostunut minulle mahdollisuuden tutustua Pentti Leinon kirjoitukseen sen ladontavaiheessa. Minua ilahduttaa, että vaatimaton kirjaesittelyni (Virittäjä 1985 s. 84—88) on antanut Leinolle sysäyksen edellä olevaan kiintoisaan ja selventävään puheenvuoroon. Se näyttäisi antavan aihetta laajaankin periaatteelliseen keskusteluun. Tässä kuitenkin puutun vain sen muutamaasi yksityiskohtiin, sellaisiin, jotka suorastaan vaativat minulta jonkinlaista selitystä. Tarkoitin niitä kohtia, joissa Leino väittää minun ymmärtäneen hänen ajatuksensa väärin tai joissa hän esittää omituisen kauas karkaavia tulkin-toja lausumistani.

1. En epäile neljän kuvaustason tarpeellisuutta. Kysyn sitä kylläkin arvostelussani (s. 86), mutta vastauksessani esittän nimenomaan abstraktia rytmikaavaa puoltavia näkökohtia.

2. Käsitykseni, että »Leino itsekin näyttää jonkin verran epäoivävän abstrakteimman tason käyttöönottoa», perustuu pelkästään siihen, mitä Leino itse on kirjassaan esittänyt. Paitsi että hän aluksi kehittää teoriaansa ilman abstraktia rytmikaavaa, hän sen ensi kerran puheeksi ottaessaan sisällyttää lausumaansa epäilyn, jota on vaikea väärin tulkita: »Olisi nimittäin kuviteltavissa, että säkeenrajalla oleva tauko täyttää nousun viemän tilan runomitan pohjana olevassa abstraktisessa rytmikaavassa — sikäli kuin tällaisen rytmikaavan ajatus on ylipäänsä tarpeen.» (Kieli, runo ja mitta s. 88.)

3. Leinon mielestä myös se, että nimittän abstraktia rytmikaavaa »syvärakenteeksi» ja puhun syvimmästä tasosta ja pinnalla toteutumisesta, perustuu väärinkäsitykseen. Taaskin puolustaudun siteeraamalla Leinoa itseään: »Jos pohjakaava (sic!), asiayhteydestä ilmenee, että pohjakaava tässä tarkoittaa abstraktia rytmi-

kaavaa, huomautus M. K:n) 11 ja 12 osoittaa mitan »syvärakenteen», 1 on katsottava siitä johdetuksi »pintarakenteeksi», --.» (Mts. 198.) »On kuitenkin käynyt ilmi --, ettei metrisen pohjakaavan kuvaus ole tällaisenaan riittävä, koska eräät säkeen- ja säeparinrajalla havaittavat ilmiöt jäävät tällöin selittämättä. Sen vuoksi onkin osoittautunut tarpeelliseksi täydentää kuvausta liittämällä siihen metristä pohjakaavaa s y v e m m ä l l ä (harv. M. K:n) oleva rakenne, jota olen kutsunut abstraktiseksi rytmikaavaksi.» (Mts. 227.) Tietenkin Leinon esittämien kuvaustasojen, kuten myös GT-teorian syvärakenteen, »ontologinen status» voidaan nähdä monella tavalla. Joka tapauksessa sekä Leinon kirjasta että hänen edellä esittämästään selvennyksestä ilmenee objektiivisesti, että abstrakti rytmikaava on abstraktimpi ja yleisempi kuin metrisen pohjakaava ja että metrisen kielioppi etenee yleisestä ja abstraktista konkreettiseen ja erityiseen. Tällainen kuvaustapa muistuttaa GT-kielioppia. Juuri tätä tarkoitin luonnehtiessani abstraktia rytmikaavaa metriseksi »syvärakenteeksi». Linausmerkeillä pyrin ilmaiseemaan, etten käytä termiä sen tavanomaisessa merkityksessä. (Huom. myös yllä oleva sitaatti, jossa Leino käyttää lainausmerkkejä samassa yhteydessä!) Sen kummemmasta ontologiasta ei minun osaltani ollut kysymys.

4. Epäilyistään huolimatta Leino näyttää käsittäneen hänen teoksensa generatiivisia piirteitä koskevan lyhyen luonnehdintani juuri tarkoittamallani tavalla. Eli minun sanoin: »oikeastaan generatiivisuuden jäljet ilmenevät Leinon kirjassa pikemmin joinakin esityskonventioina ja joissakin termeissä kuin periaatteellisena näkemyksenä», ja Leinon sanoin: »vaikka käytänkin generatiivisen teorian notaatiotekniikkaa, en silti ole sitoutunut sen ideologiaan» (edellä oleva kirjoitus).

5. Kaikki kunnia kielitieteen sisäiselle keskustelulle. Sitä ei vertaukseni vieraiden sikojen lyömiseen tarkoittanut vaan sitä kohtuutonta ja epäasiallista hutki-

mista, jota tieteellistenkin kiistojen liepeillä usein harrastetaan. Monet generatiivisen suunnan parjaajista eivät huomaa tai eivät ole huomaavinaan, että he itse käyttävät GT-teoriasta ornaksumiaan käsitteitä, termejä ja ajattelutapoja. Oman käsitykseni mukaan generatiivinen suuntaus on ollut hyvin hedelmällinen myös uudempien, ei-generativististen suuntausten kehitykselle. Syventyessäni viime vuosina kielitieteen historiaan en ole voinut olla tuntematta huvittuneisuutta siitä loiskiehuunnasta, joka kielitieteen suunta-kiistoihin näyttää viimeksi kuluneiden runsaan sadan vuoden aikana liittyneen. Ensin löivät nuogrammaatikot komparatisteja, sitten strukturalistit nuogrammatikkoja, sitten generativistit taksonomisteja ja nyt »postgenerativistit» generativisteja. Siinä ei ole ollut kysymys pelkästään tieteensisäisestä keskustelusta rationaalisiin argumentein vaan myös Thomas Kuhnin tarkoittamasta propagandasta ja »tieteenparadigmojen» välisen asiallisen vuoropuhelun mahdottomuudesta. Siitä piikki (»lyödään kuin vierasta sikaa»), joka ei missään tapauksessa kohdistu Leinoon vaan erääseen ajanilmiöön.

6. Kalevalamittaan toivon voivani palata lähiaikoina toisessa yhteydessä. Toetan vain, että Leinoon sitä koskeva jakso yllä olevassa kirjoituksessa on hyvin ansiokas ja että voin monissa kohdissa siihen yhtyä.

7. Myönnän käyttäneeni väärin ilmausta »mittatyyppi» merkityksessä 'samaa metristä pohjakaavaa edustavat runot'. Tämä on anteeksiantamatonta, etenkin kun minun olisi pitänyt muistaa, että Leino jo vuodesta 1979 on käyttänyt sanaa terminomaisesti aivan toisessa merkityksessä. Puolustukseksi ei riitä, että kirjallisuudessa vastaavia ilmauksia (esim. engl. *metric type*) näkee käytettävän muillakin perusteilla muodostettuja luokkia tarkoittamassa. Olen pahoillani.

8. Jos tämä lipsahdus korjataan, minun on vaikea nähdä, mikä arvosteluni kyseisessä kohdassa poikkeaa siitä, mitä

Leino on itse esittänyt kirjassaan. Esim. s. 22 hän lausuu: »Pysyttely yhtä metristä pohjakaavaa noudattavissa runoissa kaivataa tietenkin näkökulmaa, eikä niiden perusteella päästä käsiksi kaikkiin metriikan keskeiskysymyksiin. Sen vuoksi käytän tarvittaessa lisämateriaalina runoja, jotka noudattavat toisenlaisia mittoja tai kokonaan eri mittasysteemiä.» Leino on ilmeisesti pahoittanut mielensä siitä, että nimitän tätä muiden mittojen silmäläpitoa »ekskursioksi». En kuitenkaan liittänyt tähän ilmaukseen mitään väheksyvää. Päinvastoin: kunnioitan suuresti sitä työmäärää, jonka on vaatinut paitsi 4 000 säkeen perusaineiston analysointi myös erittäin laajan täydennysaineiston käsittely. Mutta siitä ei päästä mihinkään, että Leinoon kirjjan pääjuonena on jambisten ja jambis-anapestisten runojen metrien analyysi, siihen pohjautuva yleisen metriikan teorian kehittäminen ja suomen kielen metrisen kieliopin laatiminen. Muut mitat ja muu aineisto, olkoon se kuinka huikea tahansa, tulevat esiin vain »tarvittaessa», täydennyksenä pääjuonen edessä. Mielestäni *ekskursio* ei ole kovin huono ilmaus näille täydentäville tarkasteluille.

9. Leino tulkitsee lausumaani hänen teoriansa käyttökelpoisuudesta oudolla, äärimmäisellä tavalla, ilmeisesti vain voidakseen käyttää sitä lähtökohtana omien tieteenteoreettisten näkemystensä esittämiseksi. Kirjoittaessani arvostelua ei tullut mieleenikään, että joku voisi löytää siitä jo ammin haudatun naiivin näkemys tieteiden kehityksestä ikuisten totuuksien kumuloitumisena, saati vulgääriempirismia. Näin kuitenkin Leinolle on käynyt, vaikka hän myöntääkin kärjistäneensä liikaa. En todellakaan missään vaiheessa ole kuvitellut, että Leinoon teoria olisi pantava johonkin ikuisuustestiin. Mutta vaikka runoilijat runoilevatkin ilman runousoppia, kannattaisi mielestäni silti pyrkiä laatimaan mahdollisimman kattava suomen kielen metriikka. Auttaisihan se parhaassa tapauksessa ymmärtämään, miksi suomenkieliset runoilijat

Keskustelua

rytmittävät äidinkieltään niin kuin rytmittävät. Tietysti tämän metriikan totuudet olisivat suhteellisia ja kaikkea muuta kuin ikuisia, sen rinnalla voisi esiintyä muita tulkintoja, ja aikanaan se epäilemättä joutuisi antamaan tietä aivan toisille teorioille. Se olisi kuitenkin puutteeseenkin kattava kuvaus suomen metriikasta ja osa suomen kielioppia. Tätä kattavuutta Leinon fragmentilla ei vielä ole, mutta sitä kannattaisi yrittää kehittää. Silloin myös Leinon metrisen teorian kantavuus nähtäisiin. Vain tässä mielessä, Leinon teorian kehitysnäkymiä ajatellen, käytin sanaa *lopullinen*, en suinkaan tootalisen hylkäämisen tai ikuisen kanoni-

soinnin attribuuttina. Kun taas ehdotin, että Leinon teoriaa olisi testattava kaikilla suomen kielen mitoilla, en tietenkään tarkoittanut kaikkia tuhansia ja taas tuhansia mittavariantteja vaan jonkin yleistyseriaatteen mukaan muodostettuja metrisiä luokkia. Leino on tässä kompastunut väljään kielenkäyttöön, mutta kuten hän itse toteaa, »on paljolti ehdonvalan asia, milloin runojen noudattamaa mitta on pidettävä samana ja milloin erilaisena» (Kieli, runo ja mitta s. 228 nootti 1).

MIKKO KORHONEN